

ОЛЕФІРЕНКО Н.А., здобувач
(Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ)

УДК 342.95/7

ПРАВА ОСОБИ, ЯКА ПРИТЯГУЄТЬСЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Досліджено права особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, як елемент її процесуального статусу, виокремлено вади їх правового регулювання та напрацьовано пропозиції до законодавства.

Ключові слова: провадження у справах про адміністративні правопорушення, процесуальний статус особи, права особи, особа, підозрювана у вчиненні правопорушення.

Исследуются права лица, привлекаемого к административной ответственности, как элемент его процессуального статуса, выделяются проблемы их правового регулирования и выдвигаются предложения о внесении поправок в законодательство.

Ключевые слова: производство по делам об административных правонарушениях, процессуальный статус лица, права личности, лицо, подозреваемое в совершении правонарушения.

Rights of the person involved in the administrative responsibility as an element of his(its) remedial status, problems of their legal regulation are allocated are investigated and offers to the legislation are turned out.

Key words: manufacture on affairs about administrative offences, the remedial status of the person, the right of the person, the person suspected in fulfilment of an offence.

Дослідження процесуального положення всіх учасників адміністративно-деліктного процесу має здійснюватись з урахуванням їх адміністративно-процесуального статусу, під яким слід розуміти сукупність урегульованих нормами адміністративно-деліктного законодавства правових можливостей фізичних осіб як носіїв суб'єктивних прав і обов'язків щодо участі в адміністративно-деліктних відносинах. Відповідно до цього слід розрізняти такі елементи адміністративно-процесуального статусу учасників адміністративно-деліктного процесу: процесуальні права, процесуальні обов'язки та процесуальні законні інтереси.

Актуальність тематики цієї статті зумовлена необхідністю юридичного аналізу елементів процесуального статусу особи, яка підозрюється у вчиненні правопорушення, оскільки вона посідає центральне місце в провадженні у справі про адміністративне правопорушення, що, в свою чергу, спрямоване на всебічне, об'єктивне й своєчасне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її відповідно до закону, а також на з'ясування питання про винність даної особи у вчиненні адміністративного правопорушення.

Метою статті є виокремлення особливостей законодавчого регулювання та практики реалізації прав особи, яка підозрюється у вчиненні правопорушення, та вироблення пропозицій щодо удосконалення законодавства в цій сфері.

Очевидним є те, що основною складовою процесуального статусу особи, яка підозрюється у вчиненні правопорушення та притягується до адміністративної відповідальності, є її права. Така особа звичайно займає позицію активного захисту й використовує надані їй законом процесуальні права, щоб відстояти свою позицію у справі про адміністративне правопорушення.

У ст. 268 КУпАП закріплено, що особа, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, має право: знайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання; при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; оскаржити постанову по справі [1].

Право ознайомлення з матеріалами справи, особливо складеними без особистої участі зазначеної особи (висновки експертів, медичних оглядів і т.п.), також означає можливість даного учасника провадження знати, у вчиненні якого адміністративного правопорушення він підоз-

рюється. У зв'язку із цим доцільно доповнити ст. 268 КУпАП окремим положенням, де було б прямо зазначено, що особа, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, вправі знати, у здійсненні якого адміністративного правопорушення вона обвинувачується. Безперечно, це було б додатковою гарантією прав і законних інтересів даного учасника провадження у справі про адміністративне правопорушення.

Розкриваючи зміст права на ознайомлення з усіма матеріалами справи про адміністративне правопорушення, необхідно зазначити, що воно є одним з важливих прав особи, щодо якої здійснюється таке провадження: це право забезпечує можливість вчасно й ретельно підготуватися до захисту. Ознайомлення з матеріалами справи повинно бути забезпечено суб'єктом правозастосування до того, як вони будуть направлені для розгляду. Слід також сказати, що особа, щодо якої здійснюється провадження, вправі знайомитися з усіма матеріалами справи про адміністративне правопорушення як самостійно, так і за участю захисника. Однак практика притягнення осіб до адміністративної відповідальності показує, що особа, щодо якої здійснюється провадження в справі про адміністративне правопорушення, правом ознайомлення з усіма матеріалами справи користується вкрай рідко.

Необхідно вказати, що ст. 268 КУпАП не визначено повного комплексу прав особи, яка притягується до адміністративної відповідальності. Частину таких прав наведено в інших нормах КУпАП, зокрема ч. 2 ст. 256 КУпАП визначено, що особа, яка вчинила правопорушення, має право давати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, відомостей, які додаються до протоколу, а також викласти мотиви своєї відмови від його підписання. Тобто цією нормою визначено право громадян підписувати протокол про адміністративне правопорушення, а також право відмови від його підписання. Практика притягнення осіб до адміністративної відповідальності свідчить, що частішають випадки відмови осіб, які підозрюються у вчиненні правопорушення, від підписання складених відносно них протоколів про адміністративне правопорушення [2, с. 520]. І це в разі невизнання особою факту вчинення нею правопорушення чи наявності вини в його вчиненні виглядає абсолютно логічно. Адже у випадку підписання протоколу про адміністративне правопорушення особа частково визнає свою вину у його вчиненні (остаточну оцінку ступеня вини у вчиненні особою правопорушення визначає орган, уповноважений розглядати справу та вирішувати її шляхом винесення постанови про застосування адміністративного стягнення). Отже, відмова особи від підписання протоколу про адміністративне правопорушення, складеного відносно неї, а також відмова від викладення мотивів його не підписання є її абсолютним правом. Однак це не звільняє її від відповідальності, а посадову особу, що його складає, зобов'язує дотримуватись процесуальних вимог щодо оформлення, зокрема залучити понятих, які посвідчують відмову особи від підписання протоколу. Також відмова від підписання протоколу не може бути підставою для виключення можливості ознайомлення особи, відносно якої його склали, з його змістом та отримання примірника протоколу. У зв'язку з цим доцільно в ст. 268 КУпАП визначити право особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, давати пояснення та висловлювати зауваження щодо змісту протоколу про адміністративне правопорушення; право ознайомитися з його змістом; право доповнити протокол інформацією, яка, на її думку, має значення для вирішення справи; право відмовитись підписувати протокол; право письмово викласти мотиви своєї відмови від підписання протоколу; право отримати примірник протоколу. Разом з тим аналізована стаття не містить механізму ознайомлення особи, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення (за умови її відсутності під час проведення цієї процесуальної дії), ні з його змістом, ні з інформацією про час і місце розгляду справи. Тому ч. 1 даної статті потрібно викласти у такій редакції, яка б передбачала можливість надіслання другого примірника протоколу про адміністративне правопорушення не тільки особі, яка відмовилася його отримати, а й особі, яка була відсутня під час його складання.

Крім того, при здійсненні провадження у справах про адміністративні правопорушення особа, яка притягається до відповідальності, має право: бути присутньою при проведенні в межах провадження процесуальних дій, наприклад, при здійсненні огляду та вилучення її речей та документів (ст.ст. 264, 265 КУпАП); на сповіщення про час та місце розгляду справи та на особисту участь у розгляді справи (ст. 278 КУпАП); право на оскарження постанови у справі (ст. 287 КУпАП).

Як було з'ясовано, адміністративно-процесуальні права, які має особа під час провадження у справі про адміністративні правопорушення, містяться в різних статтях, присвячених

здійсненню конкретних процесуальних дій, складанню процесуальних документів тощо. Вважаємо, що з метою більш чіткого та повного встановлення правового статусу цього учасника провадження в ст. 268 КУпАП було б доцільно сформулювати щонайменше основні адміністративно-процесуальні права, якими особа змогла б користуватись на всіх стадіях провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Розглянемо ті процесуальні права особи, яка притягається до відповідальності, що дозволяють їй найбільш активно та дієво захищати свою правову позицію у провадженні у справах про адміністративні правопорушення.

Відповідно до ст. 268 КУпАП особа, яка притягається до відповідальності, на всіх стадіях провадження незалежно від суб'єкта адміністративно-деліктної юрисдикції, що його здійснює, має право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, одержувати копії рішень, постанов та інших документів, що є у справі. Розкриваючи зміст прав на ознайомлення з матеріалами справи, слід зазначити, що воно є одним з важливих прав особи, яка притягується до відповідальності, – це право забезпечує можливість своєчасно та ретельно підготуватися до захисту, отримати у випадку потреби кваліфіковану допомогу захисника, вирішити питання щодо доцільності його участі у справі [3, с. 66].

Проте, як впливає зі змісту статті 268 КУпАП, таке право особа має лише на другій стадії адміністративного провадження – стадії розгляду справи. Вважаємо, що така ситуація обмежує правові можливості особи, яка притягується до відповідальності, адже ознайомлення з матеріалами справи під час розгляду справи фактично не дозволяє адекватним чином на них відреагувати, тобто при потребі скоригувати свою позицію. Зрозуміло, що йдеться про ознайомлення з матеріалами справи, що були складені без участі зазначеної особи (результати експертизи тощо). Тому ознайомлення з матеріалами справи повинно забезпечуватися лідируючим суб'єктом ще до того, як матеріали будуть направлені для розгляду справи.

Крім того, можливість ознайомитися з матеріалами справи повинна надаватися особі, яка притягується до відповідальності, ще до складання протоколу, адже особа повинна знати, у вчиненні якого правопорушення вона обвинувачується. У зв'язку з цим було б цілком доцільно доповнити ст. 268 КУпАП окремим приписом, де було б прямо зазначено, що особа, щодо якої здійснюється адміністративне провадження, має знати, за вчинення якого порушення вона обвинувачується. Безумовно, це було б додатковою вагомою гарантією забезпечення прав та законних інтересів даного учасника провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Правова можливість особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, бути присутньою під час розгляду справи має на меті залучення цієї особи до процесу об'єктивного, всебічного та повного з'ясування всіх обставин справи. З метою вчасного розгляду справи про адміністративне правопорушення орган адміністративно-деліктної юрисдикції заздалегідь інформує особу, яка притягується до відповідальності, про час та місце розгляду справи. Якщо особу під час вручення копії протоколу про адміністративне правопорушення не було проінформовано про час і місце розгляду справи, письмове повідомлення про це (запрошення) передається їй під підпис або надсилається за наданою нею або наявною в органі, що склав протокол, адресою. У випадку тимчасової відсутності такої особи запрошення вручається дорослим членам сім'ї, що проживають з нею, представнику житлово-комунальної організації за місцем її проживання, адміністрації за місцем роботи або навчання. Повідомлення вважається врученим, навіть якщо особа, яка вчинила правопорушення і притягується до відповідальності, не перебувала за повідомленою нею адресою. При цьому слід уточнити, що адміністративно-деліктним законодавством не передбачена єдина форма повідомлення для явки до органу адміністративно-деліктної юрисдикції. На місцях, як свідчить практика, текст повідомлення формується з урахуванням власних міркувань посадових осіб цих органів.

Разом з тим ч. 2 ст. 268 КУпАП передбачена можливість розгляду справи про адміністративні правопорушення під час відсутності особи, яка притягується до відповідальності. Це можливо лише у тому випадку, коли орган, який розглядає справу, має відповідні дані про належне сповіщення особи про місце і час розгляду справи. Якщо особа належним чином сповіщена про місце і час розгляду справи і від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду, справу може бути розглянуто й за її відсутності. Ця норма встановлює право, а не обов'язок особи, яка притягується до адміністративної

відповідальності, бути присутньою під час розгляду справи, однак це не звільняє орган, що розглядав справу від, обов'язку вручення копії постанови цій особі.

Невід'ємним правом особи, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, є право давати усні й письмові пояснення, які можуть містити посилання на фактичні обставини справи. Даючи такі пояснення, особа має особисту зацікавленість у вирішенні справи. У зв'язку із цим на зміст пояснень впливають такі цілі: спростування обвинувачення, прагнення уникнути адміністративного покарання або домогтися пом'якшення адміністративної відповідальності. Пояснення особи, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, у більшості випадків виступають доказами у справі.

Слід сказати, що ніхто не може примусити даного учасника провадження давати пояснення, оскільки це його право, а не обов'язок. Особа має право як цілком відмовитися від давання пояснень, так і не відповідати на питання, що ставлять його в скрутне становище. Проте, з одного боку, право давати пояснення – важлива процесуальна гарантія, яка дозволяє забезпечити повне, об'єктивне й всебічне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її відповідно до закону; з іншого боку, факти, що містяться в поясненнях, є джерелом інформації для посадової особи, яка розглядає й вирішує справу про адміністративне правопорушення по суті, і тим самим можуть впливати на оцінку протиправного діяння.

Особа, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, має право представляти докази, і це право повинне бути їй забезпечене. Тягар доведення, елементами якого є збирання, дослідження й оцінка доказів, покладено на особу, яка здійснює розгляд і вирішення справи про адміністративне правопорушення. До іншої групи суб'єктів доказування належать особи, які зацікавлені у вирішенні справи. До їх числа входить особа, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, але на неї не може бути покладений обов'язок доказування. Дана особа діє в своїх інтересах, і її участь у доказуванні виражається в наданні доказів і заяві клопотань. Необхідно відзначити, що визнання особою, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, своєї провини не служить підставою для припинення отримання інформації, необхідної для вирішення справи. Крім того, даний факт не звільняє посадову особу, яка розглядає справу, від обов'язку ретельно дослідити всі обставини, що мають значення для справи.

Елементом сукупності прав особи, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, виступає її можливість заявляти клопотання. Адміністративно-деліктне законодавство не містить нормативно закріпленого визначення поняття “клопотання”, проте зі змісту ст. 3 Закону України “Про звернення громадян” [4] випливає, що клопотання – це письмове звернення громадянина з проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством його прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства, чи недоліки в діяльності державних органів, чи визнання за ним відповідного статусу, права чи свободи тощо.

На наш погляд, заява клопотань учасниками провадження у справах про адміністративні правопорушення, у тому числі особою, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, повинна бути аргументована. Метою здійснення цього права особою, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, є припинення порушень законності на різних стадіях провадження.

Аналогічний характер має й право особи, яка притягається до відповідальності, заявляти відводи іншим суб'єктам провадження у справах про адміністративні правопорушення. Реалізація цього права повинна забезпечуватися з боку суб'єкта адміністративно-деліктної юрисдикції. Традиційно склалося, що право на відводи в основному використовується в кримінальному та цивільному процесі, проте воно є необхідним елементом захисту прав і законних інтересів особи й в адміністративно-деліктному процесі і має знайти своє нормативне закріплення в ст. 268 КУпАП. Відвід повинен бути мотивований і заявлений до початку розгляду справи по суті. Заявляти відвід після цього можна лише у випадках, коли про підставу відводу суд або особа, яка заявляє відвід, дізналися після початку розгляду справи по суті.

Особа, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення, має право користуватися юридичною допомогою захисника. У вітчизняному законодавстві та науковій літературі немає єдиної точки зору, з якого моменту в провадженні у спра-

вах про адміністративні правопорушення захисник вправі надавати допомогу особі, щодо якої здійснюється провадження у справі про адміністративне правопорушення.

Позитивним у даному випадку буде досвід вирішення цих питань на законодавчому рівні у законодавстві Російської Федерації про адміністративну відповідальність. Так, у п. 4 ст. 25.5 КоАП РФ закріплено, що захисник допускається до участі у провадженні у справі про адміністративне правопорушення з моменту складання протоколу про адміністративне правопорушення, а у випадку затримання фізичної особи захисник допускається до участі в провадженні у справі про адміністративне правопорушення з моменту затримання [5].

Таким чином, норми адміністративно-деліктного законодавства прямо чи опосередковано зачіпають ряд конституційних прав особи, яка притягається до відповідальності. Вважаємо, що до таких прав належать перш за все право на повагу до її гідності та захисту честі й гідності, право особистої недоторканності, право на невтручання в особисте життя, право на інформацію, право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої збиранням, використанням та поширенням недостовірної інформації, право вільного залишення України, право власності тощо. Суб'єктам адміністративно-деліктної юрисдикції, уповноваженим на здійснення провадження та винесення рішення у справі про адміністративне правопорушення, необхідно враховувати ці конституційні права та не допускати їх порушення.

Список використаної літератури:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. // ВВР УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
2. Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / Центр політико-правових реформ; Автор-упоряд. О.А. Банчук. – К., 2007.
3. Нижникова В.В. Адміністративно-процесуальний статус особи, яка притягається до відповідальності за порушення митних правил // Митна справа. – 2007. – № 2. – С. 65-69.
4. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. // ВВР. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
5. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 20 декабря 2001 г. // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

Надійшла до редакції 08.12.2010

ПРИПУТЕНЬ Д.С., ад'юнкт
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 351.74

ОХОРОНА ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПОЛІЦІЄЮ У МЕТРОПОЛІТЕНІ (досвід поліції міст Вашингтона, Берліна, Лондона, Нью-Йорка, Токію)

У статті проаналізовано досвід правового регулювання та практики діяльності поліцейських структур окремих держав світу щодо охорони громадського порядку і безпеки на метрополітені.

Ключові слова: метрополітен, громадський порядок, поліція (міліція), досвід.

В статье анализируется опыт правового регулирования и практики деятельности полицейских структур отдельных государств мира по охране общественного порядка и безопасности на метрополитене.

Ключевые слова: метрополитен, общественный порядок, полиция (милиция), опыт.

Experience of legal regulation and practice of policing that some of the world to protect public order and security on the subway analysed in this article.

Keywords: subway, public order, police (militia), experience.

Забезпечення безпеки і правопорядку є одним із першочергових завдань для поліцейських структур світу. Незважаючи на відмінності у правовому регулюванні, організації, формах та методах діяльності, правоохоронці створюють умови для безпечної реалізації людиною прав

